De integratie van lees- en schrijfonderwijs

oktober 2020

Nederlandse leerlingen gaan achteruit in leesvaardigheid en scoren laag op leesmotivatie blijkt uit PISA-onderzoek (Gubbels, 2019). Een manier om beide te verbeteren is het meer integreren van lees- en schrijfonderwijs.
Vaak komt het nog dat vaardigheden als spreken, schrijven, lezen, spelling, woordenschat en grammatica los van elkaar worden aangeboden. Onderzoek en praktijkervaring wijzen echter uit dat geïntegreerd taalonderwijs ervoor kan zorgen dat leerlingen betere resultaten behalen. Leerlingen zien de vaardigheden dan niet meer als op zichzelf staand, maar gaan inzien dat je voor taalopdrachten meerdere vaardigheden tegelijk kunt inzetten om begrip te creëren. Verbinden van lees- en schrijfactiviteiten kan er dus toe leiden dat leerlingen in beide beter worden.

In deze Nota Bene nemen we deze integratie van lezen en schrijven onder de loep. Aan de hand van een onderwijsleercyclus, ontworpen door SLO, maken we inzichtelijk hoe je als leerkracht lezen en schrijven met elkaar kunt integreren (Van der Leeuw, Meestringa & Van Silfhout, 2016).

Lezen om te schrijven & schrijven om te lezen
Allereerst is er een onderscheid te maken in twee vormen van integratie: Lezen om te schrijven en schrijven om te lezen. Beide vormen zorgen ervoor dat lees- en schrijfonderwijs met elkaar worden geïntegreerd (Graham & Hebert, 2010).
Bij **lezen om te schrijven** zorg je er als leraar voor dat je met de klas een tekst bestudeert van dezelfde soort als de tekst die de leerlingen uiteindelijk zelf gaan schrijven. Dus voordat de klas een betoog of een verhaal gaat schrijven, sta je als leerkracht met de klas stil bij de typerende kenmerken van zo'n tekst. Er kan bijvoorbeeld gekeken worden naar de opbouw, woordkeus of stijl. Het doel hiervan is om de leerlingen te laten zien hoe de taal werkt en hoe je betekenis kunt geven met een tekst.

Bij **schrijven om te lezen** gaat het er vooral om dat je leerlingen laat schrijven over de teksten die ze lezen. Dit kan namelijk een positieve invloed hebben op de verwerking van de inhoud van een tekst. Leerlingen kunnen zo beter betekenis geven aan de tekst.
Er zijn verschillende schrijfopdrachten die je als leerkracht in kunt zetten om je leerlingen grip op de inhoud van de tekst te laten krijgen:

- Persoonlijk laten reageren op een tekst (reflectief).
- Een samenvatting laten schrijven over de tekst (studievaardigheden).
- Vragen laten bedenken bij de tekst.

Het is ook van belang om als leerkracht stil te staan bij schrijfvaardigheid en processen die komen kijken bij het creëren van een tekst. Sowieso moeten leerlingen meer schrijven want dat gebeurt nu nog te weinig (Janssen en Van Weijen, 2019). Als leerlingen doorhebben hoe een tekst is opgebouwd, kunnen ze makkelijker bepaalde tekstkenmerken terugvinden in de tekst. Bij een betoog weten ze bijvoorbeeld dat er argumenten voor of tegen iets worden gegeven en waar ze die argumenten kunnen vinden in de tekst. Het is daarom verstandig om aandacht te besteden aan:

- het schrijfproces
- de tekststructuren voor schrijven
- alinea- of zinconstructievaardigheden
- het vaker laten schrijven van verschillende soorten teksten

© CED-Groep www.nieuwsbegrip.nl

De verbindende factor wanneer je lees- en schrijfonderwijs integreert is 'betekenis'. De schrijver geeft betekenis met een tekst, de lezer geeft betekenis aan een tekst. Om deze betekenis te verkrijgen is het belangrijk dat voor de lezer duidelijk is wat het doel van de tekst is en hoe de tekst is opgebouwd.
Er zijn echter veel verschillende soorten tekstdoelen en dus kan ook de opbouw van teksten verschillen. Leerlingen moeten leren om die verschillende tekstdoelen in verschillende contexten te herkennen en begrijpen hoe de teksten zijn opgebouwd. Wanneer ze dit kunnen, wordt het makkelijker om betekenis te geven met en aan een tekst. Als leerkracht kun je dit met de leerlingen oefenen door de onderwijsleercyclus van Burns & Joyce (1991) in te zetten. De leerlingen leren met deze onderwijsleercyclus zowel hoe je als schrijver betekenis kan geven met een tekst, als hoe je als lezer betekenis kan geven aan een tekst.
De cyclus bestaat uit vijf stappen die je als leerkracht met de leerlingen doorloopt om het doel en de structuur van een te lezen of te schrijven tekst te bepalen (Van der Leeuw, Meestringa & Van Silfhout, 2016). Binnen de onderwijsleercyclus kennen lezen en schrijven elk hun eigen specifieke activiteiten.

Onderwijsleercyclus
Allereerst kijk je naar de tekst in het algemeen. Een tekst bestaat uit veel onderdelen, dus als leerkracht bepaal je zelf waar de focus op wordt gelegd per les. Je kunt bijvoorbeeld de nadruk leggen op:

- het onderwerp van de tekst
- het doel/genre van de tekst
- de context waarin de tekst gebruikt wordt
- de taalmiddelen van de tekst (taal & woordgebruik)

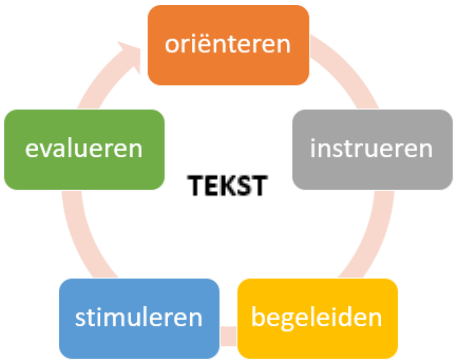

De hele tekst is uiteindelijk het uitgangspunt, maar je stelt maar een aantal taalmiddelen centraal waarmee bijvoorbeeld het onderwerp, het doel of de context van de tekst duidelijk wordt gemaakt.

Te nemen stappen
Stap 1 - Oriënteren – Zowel voor het lezen als het schrijven oriënteer je je als leerkracht eerst met de klas op het onderwerp, de context, het doel en de opbouw van de tekst. Dit kan je doen door kennis en ervaringen te delen over het onderwerp van de tekst, filmpjes te kijken over het onderwerp of te bespreken waarom de tekst is geschreven en welke media zijn gebruikt om het doel van de tekst te bereiken.

Stap 2 - Instrueren – Als leerkracht doe je hardop denkend voor hoe je een (deel van de) tekst analyseert om te laten zien hoe de schrijver te werk is gegaan. In het geval van lezen doe je hardop denkend voor hoe je als lezer tot begrip komt. Wanneer de leerlingen gaan schrijven maak je gebruik van een voorbeeldtekst, die vergelijkbaar is met de tekst die de leerlingen vervolgens zelf moeten schrijven. Specifieke kenmerken om te bespreken:

- stijl en woordkeus
- de opbouw van een tekst
- het gebruik van vakspecifieke begrippen
- het gebruik van relaties in de tekst (bijv. middel-doel)
- het gebruik van argumenten
- verbindingen tussen zinnen en alinea's
- taalmiddelen die bijvoorbeeld spanning oproepen

© CED-Groep www.nieuwsbegrip.nl

De besproken kenmerken worden genoteerd. Bij schrijven dienen ze als criteria waar de soortgelijke tekst van de leerlingen aan moet voldoen, bij lezen zijn het de aandachtspunten in het betekenis geven aan de tekst.
Stap 3 – Begeleiden - Na het modelen voer je als leerkracht samen met de leerlingen een lees- of schrijfactiviteit uit. De leerlingen schrijven bijvoorbeeld in groepjes de eerste zinnen van een spannend verhaal en die worden klassikaal besproken. Er wordt gekeken of de zinnen voldoen aan de criteria die bij stap 2 zijn besproken. Of je loopt als leerkracht samen met de leerlingen door een betoog, beschouwing of spannend verhaal heen. Je kunt dan vragen stellen als: is er een standpunt? welke argumenten worden gegeven?

Stap 4 – Stimuleren - Na het modelen en begeleid oefenen kunnen de leerlingen zelf aan de slag. Als leerkracht ondersteun en stimuleer je de leerlingen tijdens de verwerking van de lees- of schrijfopdracht. De leerlingen gebruiken de criteria voor succes die gezamenlijk zijn geformuleerd bij stap 2.

Stap 5 – Evalueren – Met de klas wordt geëvalueerd of de taak goed is uitgevoerd. Bij lezen voeren de leerlingen een verwerkingsopdracht uit. Dit kan zijn, het mondeling laten navertellen van wat er in de tekst stond. Bij schrijven wordt er feedback gegeven op de geschreven tekst. Dit kun je als leerkracht zelf doen of je kunt de leerlingen elkaars stuk van feedback laten voorzien.
Door als leerkracht met de leerlingen de teksten bij het lezen goed te analyseren en te bespreken waar een tekst aan moet voldoen, leren de leerlingen hoe ze betekenis kunnen geven aan een geschreven tekst. Deze analyse zorgt er daarnaast voor dat beter begrip ontstaat bij leerlingen wanneer ze een tekst lezen. Als ze bijvoorbeeld een ironische tekst lezen, kunnen de leerlingen makkelijker de ironie herkennen, omdat ze weten welke stijl en woordkeus daarbij past.

Voorbeeldles lezen om te schrijven
Een voorbeeld van een lessenserie die gebruik maakt van deze onderwijscyclus, is de lessenserie ‘Angstzweet’ (Silfhout, 2016). De leerlingen leren bij deze lessenserie om een spannend verhaal te schrijven op basis van criteria die de leerlingen zelf hebben opgesteld aan de hand van geanalyseerde modelteksten.

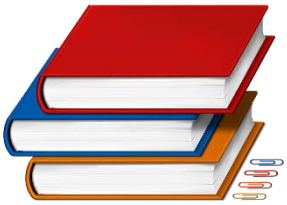

Voorbeeldles schrijven om te lezen
Laat de leerlingen een kort verhaal schrijven gebaseerd op het onderwerp van de tekst die ze daarna moeten lezen (Janssen & Van den Bergh, 2010). Uit onderzoek blijkt namelijk dat het schrijven van een eigen tekst voorafgaand aan het lezen van de tekst een positief effect heeft op het leesproces, het verhaalbegrip en de verhaalwaardering van leerlingen. Leerlingen worden meer betrokken bij het te lezen verhaal, omdat ze hun eigen tekst gaan vergelijken met de tekst van de auteur. Hierdoor letten de leerlingen beter op de typerende tekstkenmerken.

Koppeling Nieuwsbegrip
De drie schrijfpraktijken die Graham & Hebert (2010) beschrijven om de leesvaardigheid te verbeteren (schrijven over de tekst, stilstaan bij schrijfvaardigheid en processen, en vaker schrijven) worden gestimuleerd in de Nieuwsbegrip-materialen. Elk blok bevat namelijk één keer een schrijfopdracht in de basisles. Deze schrijfopdracht wordt ingezet om de te lezen tekst nog beter te verwerken. Voorbeelden van schrijfopdrachten zijn: een nieuwsbericht schrijven over de Tweede Wereldoorlog, interviewvragen bedenken, een dagboekfragment schrijven, een bericht schrijven naar iemand die nu niet de deur uit kan of een gedicht (elfje) schrijven.
Daarnaast biedt Nieuwsbegrip specifieke schrijflessen die altijd aansluiten op het onderwerp van de week. In die schrijflessen leren leerlingen verschillende tekstsoorten schrijven, wat er ook toe

© CED-Groep www.nieuwsbegrip.nl

bijdraagt dat ze bij het lezen die tekstsoorten sneller herkennen en beter begrijpen. Tot slot biedt Nieuwsbegrip verschillende tekstsoortenlessen waarin leerlingen kenmerken van teksten leren kennen. De tekstsoorten in de schrijflessen en de tekstsoorten in de tekstsoortenlessen sluiten goed bij elkaar aan.

Hulp nodig?
Onze ervaren adviseurs helpen scholen bij alle aspecten van begrijpend lezen, ook als het gaat om de integratie van lezen en schrijven en onderwerpen als leesmotivatie. Wil je meer weten? Maak via het contactformulier een belafspraak met een van onze begrijpend leesadviseurs. We vertellen graag over onze aanpak! Of kijk op de pagina over onze trainingen, de Nieuwsbegrip Masterclasses.

Bronnen:

Burns, A. & Joyce, H. (1991). *Teachers' voices 4: Staying learner-centered in a compentency-basedcurriculum.* Sydney: National Centre for English Language Teaching and Research, MacquarieUniversity.

Graham, S. & Hebert, M. A. (2010). *Writing to read: Evidence for how writing can improve reading* (A Carnegie Corporation Time to Act Report). Washington DC: Alliance for Excellent Education. https://production-carnegie.s3.amazonaws.com/filer_public/9d/e2/9de20604-a05542dabc00-77da949b29d7/ccny_report_2010_writing.pdf

Gubbels, J., Langen, A. van, Maassen, N., & Meelissen, M. (2019). *Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht*. Universiteit Twente. https://doi.org/10.3990/1.9789036549226

Janssen, T., & Van den Bergh, H. (2010) Het effect van creatief schrijven op het lezen van korte verhalen. *Levende Talen Tijdschrift*, 11(1), 3-15. http://www.lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltt/article/view/76

Janssen, T., & Weijen, D. van. (2019). Effectief schrijfonderwijs op de basisschool; een literatuurstudie. *Levende Talen Tijdschrift, 20*(2), 3-15–15. http://www.lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltt/article/view/1940

Silfhout, G. van (2016). Ik ren harder en probeerde de persoon af te schudden. Een lessenseriegeïntegreerd literatuur-, lees en schrijfonderwijs. *Van 12 tot 18*, 26(1), 12-14. https://taalenttraining.nl/wp/wp-content/uploads/2018/08/Artikel-Van12tot18-Ik-ren-harder.pdf

Van der Leeuw, B., Meestringa, T., & Van Silfhout, G. (2016). *Geïntegreerd lees- enschrijfonderwijs vo*. https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/nederlands/geintegreerd-lees/

Reageren: nieuwsbegrip@cedgroep.nl, @nieuwsbegrip (Twitter en Facebook)